

PAPER DETAILS

TITLE: BATI SINEMASINDA TÜRK İMAJİ YANSIMASI: `11 EYLÜL 1683 (11 SETTEMBRE 1683)`

FILMİ ÖRNEĞİ

AUTHORS: Sezai ÖZTAS,Ugur HACIOĞLU

PAGES: 31-67

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2931684>

BATI SİNEMASINDA TÜRK İMAJİ YANSIMASI: “11 EYLÜL 1683 (11 SETTEMBRE 1683)” FİLMİ ÖRNEĞİ¹

Sezai ÖZTAŞ*
Uğur HACIOĞLU**

Öz: Köprülüler Dönemi itibarıyla yakaladığı düzen ve istikrarın devamında tekrardan eski kudretine dönme arzusu taşıyan Osmanlı Devleti’nde bu hedef için en önemli harekâtlardan biri, Temmuz 1683-Eylül 1683 tarihleri arasında gerçekleşen ve XVII. yüzyılın en önemli kuşatma savaşlarından biri olan II. Viyana Kuşatması’dır. Kuşatma, gerçekleştiği şartlar ve sonrasında meydana gelen diplomatik ve siyasal sonuçlarıyla Osmanlı Devleti’nin Avrupa ile ilişkileri açısından önemli kırılma anlarından biridir. Savaş sonrası süreçte devletin daha önce karşılaşmadığı derecede büyük toprak kayıpları yaşamaya başlaması teknolojik, ekonomik, siyasal ve askerî açıdan gittikçe Avrupa’nın gerisinde kalınan bir dönemin başlangıcı olmuştur. 2012 yılında Polonya ile İtalya’nın ortak yapımı olan ve Renzo Martinelli’nin yönetmenliğinde izleyiciyle buluşan “11 Eylül 1683 (11 Settembre 1683)” filmi II. Viyana Kuşatması’nın sebepleri ve savaşı aktarması bakımından önemli bir filmidir. Filmde savaşın seyrini etkileyen olayların aktarılmasının yanında kahraman özelinde Marco d’Aviano, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa ve III. Jan Sobieski gibi tarihsel şahsiyetlerin üzerinde durulmuştur. Aynı zamanda tarihsel ve kültürel bakımdan bir Türk imajı çizilmiştir. Çalışmada, Osmanlı Devleti’nin gerçekleştirmiş olduğu II. Viyana Kuşatması, kavramsal olarak imaj, Türk imajı ve sinemaya yansımaları ile “11 Eylül 1683” filmi özelinde Batı sinemasındaki Türk imajının yansımaları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: II. Viyana Kuşatması, İmaj, Tarihsel Film.

¹ Bu çalışma 27-30 Ekim 2022 tarihlerinde düzenlenen “6. Uluslararası Eğitim ve Değerler Sempozyumu”nda sunulan ve özeti sempozyum özet kitabında basılan sözlü bildirinin tam metin halidir.

* Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Tekirdağ, Türkiye, sezaioztas@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-1742-4200.

** Bağımsız araştırmacı, ugurhakanhacioglu@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7436-2707.

REFLECTON OF TURKISH IMAGE IN WESTERN CINEMA: THE CASE OF THE MOVIE “THE DAY OF THE SIEGE”

Abstract: As one of the most significant siege battles of the 17th century, the second Siege of Vienna, which took place between July 1683 and September 1683, is one of the most important military operations in the Ottoman Empire with regards to the empire's desire to regain its former power following the period of stability and order achieved during the Köprülü era. The siege, with its circumstances and the subsequent diplomatic and political consequences, is one of the significant turning points in the Ottoman Empire's relations with Europe. In the post-war period, the state began to experience great territorial losses it had never encountered before, which marked the beginning of a period that was increasingly lagging behind Europe in terms of technology, economy, politics and military. The movie "*The Day of the Siege*", which was a joint production of Poland and Italy in 2012 and met with the audience under the direction of Renzo Martinelli, is an important movie in terms of conveying the reasons for The second siege of Vienna and the war. In addition to the narration of the events that affected the course of the war in the film, Marco d'Aviano, Kara Mustafa Pasha from Merzifon and historical figures such as John III Sobieski are emphasized. At the same time, a Turkish image has been drawn historically and culturally. In the study, The second siege of Vienna, image as a concept, Turkish image and its reflections on the cinema, and the reflections of the Turkish image in Western cinema in particular are examined.

Key Words: The second siege of Vienna, Image, Historical Film.

Giriş

Kuruluşu itibarıyla Balkanlar ve Avrupa yönüne doğru fetih hareketlerinde bulunmak Osmanlı'nın temel stratejilerinden biri olmuştur. Devletin askeri anlamda ilerleyişi ile Kanuni Sultan Süleyman devrinde ülkenin en önemli mücadelelerinden biri siyasal sınırlar konusunda Habsburglara karşı Orta-Avrupa sahasında gerçekleşmiştir.² Mohaç Meydan Muharebesi sonrası Macaristan Krallığı'nda yeni bir fütihat kurulması sonucu yeni siyasal mücadelelerin temeli atılmıştır. Orta Macaristan zengin ovalarıyla birlikte Osmanlı idaresine geçerken Doğu kısmı da Erdel (Transilvanya) üzerinden Osmanlı'ya bağımlı bir beylik halini almıştır. Batı Macaristan'da Karpatlar'dan Adriyatik Denizi'ne kadar uzanan dar bir şerit ise Viyana/Beç

² Halil İnalcık, Devlet-i 'Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-III, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2020, s. 181.

Habsburgların elinde kalmıştır. 1526-1606 yıllarında bu bölge için Osmanlı Devleti’ne vergi veren Habsburgların, Protestan Macar tebaası ile yaşadığı problemlerde uyguladığı dinsel baskı sonucu isyan hareketlerinin başlaması ve bu isyanların önde gelen isimlerinden olup Kurucular’ın başında bulunan İmre Thököly’nin Osmanlı Devleti’nden yardım istemesi bölgesel krizin sıcak çatışmaya dönüşüne zemin hazırlamıştır.³

Kara Mustafa Paşa, sadrazamlığı döneminde İmre Thököly’nin davasını benimsemiştir. Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki gibi devleti kuvvetli bir hale getirmenin mümkün olduğuna inanan Kara Mustafa Paşa bu hedefin gerçekleşmesi için Kanuni’nin 154 yıl önce kapısından döndüğü Viyana’yı yeniden kuşatmayı düşünmektedir. Bunun gerçekleşebilmesi için İmre Thököly’nin başvurusu önemli bir fırsattır.⁴ Otuz Yıl Savaşları ve Fransa tehdidi sebebiyle Avusturya’nın önünde bir zafer kazanacağına inancı tamdır.⁵ Üstelik Avusturya’da uzun süre bu tehdidi önemsemeyerek 1682 yılına kadar baş düşman olarak Fransa’yı görmüştür.⁶

Emelini uygun şartlar altında oluşan bir fırsatla birleştirerek Viyana’yı Temmuz 1683’te kuşatan Kara Mustafa Paşa, öncesinde aldırış etmediği komutanların önerilerini hafife almanın bedeli olarak Eylül 1683’te önce en büyük emelini sonrasında da hayatını kaybetmiştir.⁷

1683 yılında gerçekleşen II. Viyana Kuşatması, sonuçlarının yanında Osmanlılar için zirveden dönüşün başlangıcı, Avrupalılar için ise Doğu’dan gelen Türk akınlarının kırılması anlamını taşımaktadır. Viyana’da yaşanan bozgun Avrupa’nın savunmadan saldırıya geçişinin ilk safhasını oluştururken, tarih yazıcılığının da batıdan doğuya doğru gelişmesi anlamına gelmektedir.⁸

Savaşların, tarihsel olayların ve şahsiyetlerin sinema sektöründe de yer bulmaları sinemanın icadından kısa bir süre sonra gerçekleşmeye başlamıştır. Lumière kardeşlerin buluşu Osmanlı topraklarına ulaştığında çeşitli etnik kökenlere sahip yapımcı ve yönetmenler bir imge avcısı gibi egzotik, oryantalist ve Osmanlı Türk’ünü yansıtacak doku, manzara ve imaj arayışındaydılar. Bir mekân olarak Türkiye’nin ve bir kahraman olarak Türk

³ İnalçık, a.g.e., ss. 181-185.

⁴ Kemal Çiçek, II. Viyana Kuşatması ve Avrupa’dan Dönüş (1683-1703), Türkler Ansiklopedisi, c. 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 747.

⁵ İnalçık, a.g.e., s. 185.

⁶ Derek McKay ve H. M. Scott, Büyük Devletlerin Yükselişi 1648-1815, çev. Eşref Bengi Özbilen, Dergah Yayınları, İstanbul, 2011, s. 91.

⁷ İnalçık, a.g.e., s. 188-189, Johann Wilhelm Zinkeisen, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, c. 5, çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 68.

⁸ Çiçek, a.g.e., s. 746.

imajının beyazperdedeki yansımaları yıllar içerisinde olumlu-olumsuz birçok kez değişmiş olsa da ilk imge avcıları; padişahları, orduları, savaşları, ibadet yerlerini kısacası egzotik yerleriyle bir Türk imajını sunmayı amaçlamışlardır.⁹

2012 yılında gösterime giren “11 Eylül 1683 (11 Settembre 1683)” filmi de kültürel, dini, askeri ve sosyolojik olarak içerdiği verilerle beyazperdede bir Türk imajı çizmiştir. Bu çalışmada bu filmde Türk imajının nasıl yansıtıldığına değinilmektedir.

1. II. Viyana Kuşatması

1.1 Kuşatma Öncesi Genel Durum

XVII. yüzyılda Avusturya, Otuz Yıl Savaşları sonucunda askeri, teknolojik, silah ve savaş stratejileri bakımından ilerleme kaydetmesiyle bölgedeki egemen düzenin değişim sürecini hazırlamıştır.¹⁰ 1658 yılı itibarıyla İmparator I. Leopold’un saltanatında Avusturya için iki yüzyıl boyunca sürecek Orta-Avrupa’nın Almanya-İtalya hattı ile Balkanlar arasındaki denge unsuru görevi böylelikle başlayacaktır.¹¹

Avusturya’nın Otuz Yıl Savaşları ile meşgul olduğu dönemde Osmanlı Devleti de bunalımlı bir saltanat evresi geçirmektedir. Bir süredir padişah başta olmak üzere ülke yönetiminde siyasal bir istikrarsızlık söz konusudur.¹² Köprülüler dönemiyle birlikte iç çekişmelerin bitmesi ve siyasal istikrarın sağlanmasıyla birlikte Osmanlı Devleti fetih politikalarını yeniden uygulamaya başlamıştır. Uyvar Zaferi ve devamında Girit’in fethedilmesiyle birlikte Osmanlı en geniş sınırlarına ulaşmıştır.¹³

1606-1658 yılları arasında Macaristan’da Rakocziler’in önderliğinde başlayan bağımsızlık mücadeleleri ve Köprülülerin Osmanlı egemenliğini bölgede yeniden inşa etme çabaları her iki devletin de diplomasisini hareketlendirmiştir.¹⁴ 1664 yılında Vasvar Barış Antlaşması imzalanmış olsa da bu antlaşma Avusturya’yı da Osmanlı Devleti’ni de tatmin etmeyen üstelik Macaristan’daki emniyeti tesis etme hususunda oldukça yetersiz kalan bir antlaşmadır. Sık sık yaşanan sınır ihlalleri, sınır köylerindeki kavgalar ve hoşnutsuz soylu sınıfı bu durumu net bir şekilde göstermektedir. Macar haklarının önemli ölçüde ihlal edildiğinin düşünüldüğü bu antlaşma

⁹ Giovanni Scognamillo, Batı Sinemasında Türkiye ve Türkler, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1996, ss. 11-16.

¹⁰ İnalçık, a.g.e., s. 182.

¹¹ Scott ve McKay, a.g.e., s. 87.

¹² Simon Millar, Viyana 1683, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015, s. 7.

¹³ Çiçek, a.g.e., s. 747.

¹⁴ İnalçık, a.g.e., s. 183.

bölgede direniş ve ayaklanma ruhunu diri tutmaktadır.¹⁵ Bu noktada Osmanlı ile Avusturya’nın bölgeye, Macarlara ve isyana yaklaşımları birbirinden farklıdır. Habsburglar, Katolik dinine mensup oldukları için Macarlardan ve bölgeden Protestanlığı söküp atmak isterken, Osmanlılar ise koruyucu bir rol benimsemiştir.¹⁶

1670 yılında Yukarı Macaristan’da Macarlar, Habsburglara karşı isyan etmiş olsalar da bu isyan bastırılmış ve birçok Macar aydını idam edilmiştir. Bir bölümü de Erdel Beyliği’ne sığınıp Osmanlı Devleti’nden yardım istemiştir. Köprülü Ahmet Paşa yeni bir savaş ihtimaline karşı temkinli davranmıştır. Osmanlı Devleti dışında bu toplum Fransa ve Lehistan’dan da yardım görmeye başlamıştır.¹⁷

Köprülü Mustafa Paşa’nın damadı olarak bu ekolü devlet yönetiminde sürdürmeyi hedefleyen Kara Mustafa Paşa’nın Rusya üzerine gidip Podolya ve Ukrayna’da hakimiyet kazanması, Girit’in fethiyle birlikte donanmanın tekrardan Akdeniz’de gücünü toparlaması önemli stratejik hamlelerdir.¹⁸

Devleti, Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki ihtişamına kavuşturma emeli olan Kara Mustafa Paşa’nın amaçları için Kurucların davası önemli bir fırsattır.¹⁹ Kurucların başına bu dönemde İmre Thököly getirilmiştir. Kara Mustafa Paşa’nın amacı Avusturya’nın üzerine gitmektir. Bu uğurda Avusturya elçisi Khunitz’in İstanbul’a geldiğinde önüne yirmi seneden beri Macar topraklarına Avusturyalıların yaptığı saldırıları liste halinde koymuştur. Diplomatik olarak bu sert tutumunun sebebi herhangi bir savaş durumunda zaferin kendilerinde olacağına inanmasından kaynaklanmaktadır. Avusturya’nın savaşlar sebebiyle yorgun ve yenik duruma düşüşü ve etkinliğini yitirmiş olması sebebiyle önünde bir fırsat olduğunu düşünmektedir.²⁰ Bu bağlamda Venedik elçisi Morosini’nin 1680 yılındaki raporu da Kara Mustafa Paşa’nın idealleriyle ilgili bir fikir vermektedir. Venedik elçisi Morosini raporunda Türklerin tüm Macaristan’a hâkim olmak istediğini zira toprakların zenginliği, ılıman iklimi ve konumu itibarıyla bölgenin stratejik bir çekime sahip olduğunu belirtmiştir. Ayrıca imparatorun gösterdiği barış gayretlerinin bu isteği daha da arttırdığını ifade etmiştir.²¹

¹⁵ Zinkeisen, a.g.e., ss. 60-61.

¹⁶ İnalçık, a.g.e., s. 183.

¹⁷ a.g.e., s. 184.

¹⁸ Çiçek, a.g.e., s. 747.

¹⁹ a.g.e., s. 747.

²⁰ İnalçık, a.g.e., ss. 184-185.

²¹ Heinrich Kretschmayr, Viyana Kapısında Türkler, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2018, ss. 17-18.

Avusturya ise Fransa tehlikesiyle mücadele etmenin verdiği yoğun yıpranmanın yanında olası bir Doğu cephesi mücadelesine karşı hazır değildir. Bu sebeple Macarlara ılımlı yaklaşp, diplomaside de Osmanlı'yı barışı yenilemeye ikna ederek Fransa tehlikesine odaklanma düşüncesindedir.²² Avusturya, Vasvar Barış Antlaşması'nı yirmi yıl daha uzatarak doğu sınırlarını güvence altına almak istemektedir.²³ Bu sebeple de İmparator, İstanbul'a Mayıs 1682'de elçi olarak A. de Caprara'yı göndermiştir.²⁴ Haziran ayında Caprara, iki yıl sonra sona erecek Vasvar Barış Antlaşması'nı yirmi yıl daha uzatmayı Kara Mustafa Paşa'ya teklif etmiştir. Kara Mustafa Paşa elçiye: “*Yanikkale verilip bu sefer dolayısıyla sarf edilen para tazmin olunursa belki sulhü yenileriz.*”²⁵ demiştir. Ayrıca Osmanlı, Leopoldstadt olmak üzere yeni kurulan kalelerin yıkılmasını, Uyvar yakınlarındaki köylere ilişkin haracın ödenmesini ve kaçak esirler için tazminat ödemesini istemektedir.²⁶ Caprara'nın çabalarına rağmen diplomasi yolundan sonuç alamamasını raporlarında da şu şekilde ifade etmiştir:

“...Sadrazam savaşa çıkmaya kesin kararlı. Diğer herkesin barış eğiliminde olması durumu değiştirmiyor; çünkü o, kimsenin sesini çıkartmaya cesaret edemediği, mutlak güce sahip bir hükümdardır; ayrıca her şeyi çok gizli bir şekilde yürütüyor. Bu kararı almasının birçok sebebi var... Bir nedeni, Osmanlı güçlerini gördüklerinde tüm Macar krallığının Türkler lehine ayaklanacağına dair (Macar) isyancıların ona verdiği umuttur. Zaten Türkler Macaristan'daki durumu bizden iyi biliyorlar... İmparator'un yapabileceği en iyi şey, Yukarı Macaristan'da büyük bir güç toplayarak isyancıların kafasını ezmek olurdu. Böyle bir hareket, buradakiler üzerinde etki bırakırdı.

...Gazeteler bana İmparator'un Ren nehrine askeri birlikler gönderdiğini bildiriyor. Şimdi Fransız kralına cephe almanın zamanı mıdır? Onu sineye çekmek ve Doğu'ya doğru, iyi sonuçlandığı takdirde bize her yöne yolumuzu açacak olan, şiddetli ve yoğun bir savaşa çıkmak daha mantıklı olmaz mıydı?

²² İnalçık, a.g.e., s. 186.

²³ Çiçek, a.g.e., s. 747.

²⁴ İnalçık, a.g.e., s. 187

²⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, c. 4, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, ss. 201-202.

²⁶ Nicolae Jorga, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, c. 4, yay. haz. Erhan Afyoncu, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2005, s. 166.

*-Ben de sanıyordum ki İmparatorluk birliklerini Macaristan'a doğru kaydırarak hem Türkler ürkütülecek hem de devamlı kargaşa yaratmaya hazır bir ulus kontrol altında tutulacak. Bunun tam tersi yapıldı...
Birçok insanın bu yılı (1683) görmemiş olmayı isteyeceğinden fazlasıyla kaygılanıyorum. Çünkü bize vereceği ıstırap buruk ve acı olacak...”²⁷*

Diplomatik çabaların başarısız olması ve devamında da Ağustos 1682’de tuğ-ı hümayun saray önüne dikilmesi kuşatmanın habercisidir. İki taraf da vakit kaybetmeden savaş hazırlıklarına başlamıştır.²⁸

1.2. Sefer Yolu ve Kuşatma

Diplomatik çabaların başarısız olması ve devamında da Ağustos 1682’de tuğ-ı hümayun saray önüne dikilmesi kuşatmanın habercisidir. İki taraf da vakit kaybetmeden savaş hazırlıklarına başlamıştır.²⁹ Padişah orduyla birlikte önce Edirne’ye gitmiş ve Kırım Hanı’na yolladığı hatt-ı hümayun ile orduya katılmasını emretmiştir. Padişah, Belgrad’a kadar gidip burada Kara Mustafa Paşa’yı “Yanıkale fethine serdar” olarak atamıştır.³⁰ Sultan IV. Mehmet, zafer haberini beklemek için Belgrad’da kalmıştır.³¹

Dimitri Kantemir’e göre henüz sefer yolculuğunun başında Türkler için uğursuz ve kötü işaretler gözükmeye başlamıştır. Edirne’ye hareket ederken Çırpıcı Çayı bölgesinde kurulan karargahtaki ilk gecede yağmur ve fırtınanın sultanın, sadrazamın, paşaların ve müftünün çadırlarını devirmesi sonrasında Silivri yakınlarında kurulan ordugahta da yeni bir fırtınanın kopması askerlerin arasında batıl inanışları harekete geçirmiştir.³²

27 Haziran 1683 tarihinde Kırım Hanı Murat Giray ile sadrazam Ustolni-Belgrad’da buluşmuşlardır. Burada kurulan meşveret meclisinde Kara Mustafa Paşa hedefinin sadece Yanıkale olmadığını, ana hedefinin Viyana (Beç) üzerine bir kuşatma gerçekleştirmek olduğunu Kırım Hanı ile paylaşmıştır. Derin bir sessizlik sonrası vezirlerin sesi çıkmazken Kırım Hanı bu fikre karşı gelmiştir. Ona göre yapılması gereken Yanıkale ve Komran’ın alınıp Avusturya sahasında sadece yağma ve tahrip yapılmasıdır. Olası bir kuşatma sonucu tüm Avrupa kuvvetleri Türklere karşı harekete

²⁷ Kretschmayr, a.g.e., s. 22.

²⁸ Çiçek, a.g.e., s. 748.

²⁹ Çiçek, a.g.e., s. 748.

³⁰ İncalcık, a.g.e., s. 188.

³¹ Jorga, a.g.e., s. 167.

³² Dimitri Kantemir, Osmanlı İmparatorluğu’nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi, c. 20, çev. Özdemir Çobanoğlu, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 1998, s. 612.

geçme ihtimali vardır.³³ Kırım Hanı’nın bu görüşünün yanında Budin Beylerbeyi İbrahim Paşa’da Viyana Seferi için bir yıl bekleme tavsiyesinde bulunmuştur.³⁴ Muhalefetten hoşlanmayan Kara Mustafa Paşa’nın han ve beylerbeyi ile yaşadığı görüş ayrılığı kuşatmanın tamamına tesir edecek bir sürtüşmenin ilk kıvılcımıdır.³⁵

Durumun ehemmiyetini geç de olsa idrak eden Avusturya İmparatoru I. Leopold ise Alman prenslerine, Lehistan’a, İspanya’ya, Papalık ve Hollanda’ya yardım için elçi yollamıştır. Başlangıçta Jan Sobieski, Fransa ile yakın ilişkiler gütmüş ve Macar asilere yardım etmiştir. Bu sebeple Avusturya ile Lehistan arasında ittifak ihtimali zor olsa da araya giren Papa XI. Innocentus, her iki tarafı da uzlaştırmak için 1683’ün Mart ayında aralarında bir ittifak kurmuştur. Bununla da sınırlı kalmayarak dinsel etkinliğini kullanarak Hristiyanları yardıma çağırmıştır. Bavyera ve Saksonya prensleri asker gönderme sözü verirken Venedik de yardım vaadinde bulunmuştur. Papa, Haçlı Seferleri’nde olduğu gibi Doğu gücüne karşı tek vücut bir Hristiyan devlet ile karşı koymayı amaçlamaktadır.³⁶ Burada Viyana’nın dini ve manevi kıymeti devreye girmektedir. Viyana, Avrupalı devletler için son derece önemlidir. Bu sebeple buraya düzenlenen bir kuşatma başarılı olsa da şehrin elde tutulması oldukça zordur.³⁷

Elçi Morosoni, raporunda Viyana’yı “Hristiyanlığın anahtarı” (chiave della Christianità) ve “Hristiyanlığın kalesi” (antemurale del Christianesimo) olarak tanımlamış ve Mart 1683’te İmparator ile Polonya kralı arasında yapılmış olan ittifakı Hristiyanlığın kurtuluşu olarak ifade etmiştir.³⁸

Papa’nın Avrupa dünyasını bir araya getirme gayretlerinin yanında İmparator Leopold, idare vasıfları hususunda yetenekten yoksun bir liderdir.³⁹ Üstelik uzun bir süre orduyu kimin yöneteceğine dair kararsızlığı tıpkı savaş öncesi tehlikeyi idrak edememesi gibi ona zaman kaybettirmektedir. Gerçekleşen uzun görüşmeler neticesinde Lorraine Dükü Charles de Lorraine, başkomutan olmuştur.⁴⁰ Dini inancı ve teslimiyetçi bir

³³ İnalcık, a.g.e., s. 189.

³⁴ Zinkeisen, a.g.e., s. 68.

³⁵ İnalcık, a.g.e., s. 189.

³⁶ a.g.e., s. 190.

³⁷ Çiçek, a.g.e., s. 748.

³⁸ Kretschmayr, a.g.e., s. 24.

³⁹ Scott ve Mckay, a.g.e., s. 90.

⁴⁰ Millar, a.g.e., ss. 29-30.

kader anlayışı savaşın devamında saltanatının en büyük krizinden selametle çıkmasını sağlamıştır.⁴¹

Haziran ayında Viyana’ya doğru hareket etmeye başlayan orduda bulunan İmre Thököly, Zapolya’nın Kanuni Sultan Süleyman’a yaptığı gibi Kara Mustafa Paşa’nın Viyana üzerine yürüyüşüne rehberlik etmeye başlamıştır.⁴²

28 Haziran 1683’te Belgrad üzerinden Viyana’ya ilerleyen Osmanlı ordusu önce Yanıkkale’yi kuşatmış olsa da kale kumandanının teslim olmaması sebebiyle ikinci kez meclisin kurulmasına karar verilmiştir. Sadrazam bu mecliste, Yanıkkale’de vakit kaybetmeyerek direkt olarak Viyana’nın kuşatılması için ilerlemeye devam edilmesini, Viyana düşerse geride kalan kalelerin de hazırında teslim olacağını belirtmiştir. Bu düşünceye yalnızca Budin Valisi İbrahim Paşa karşı çıkarak Viyana’nın alınması için öncelikle Yanıkkale dâhil öteki kalelerin alınmasını ifade etmiştir. Şam valisi Hüseyin Paşa’nın da bu fikri desteklemesi Kara Mustafa Paşa’yı kızdırmıştır. Vezirlerin düşüncelerine karşı gelmeleri, kabul etmemelerini bir direniş olarak değerlendirmiş, nüfuzunun kırıldığını hissetmiştir.⁴³

Bir yandan da Charles de Lorraine gelişmeleri yakından takip ederek piyade ve topçularını önce Yanıkkale ardından da Szigetköz, Wieselburg-Ungarisch-Altenburg hattına çekerek o ana kadar Yanıkkale’yi korumaya çalışmaktadır. Fakat 7 Temmuz itibarıyla Osmanlı Devleti’nin kuvvetlerinin Viyana’ya doğru yola çıkması sonrası şehri ve imparatoru korumak için cebri yürüyüş yaparak şehre doğru yola çıkmışlardır.⁴⁴

14 Temmuz 1683’te Viyana önlerinde görünen Osmanlı ordusu 16 Temmuz’da kale kuşatmasına başlamış ve bu kuşatma 12 Eylül’e kadar sürmüştür.⁴⁵ Savaşın ilk zamanlarında Aşağı Avusturya valisi Kont Johann Quintin Jörger’in aynı dönemde hazırlanan raporlarında savunma ordusunun tam olarak hazır olmadığı, ikmal yetersizliği ve ittifak ordularının zamanında yetişmemesi büyük bir problem olarak görülmüştür.⁴⁶ Kara Mustafa Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusu, Viyana önlerine geldiğinde sadrazamın baş tercümanı Aleksander Mavrokordato, aynı gün anılarında “Şehir güçlü ama savunucuları zayıf görünüyordu” diye yazmıştır.⁴⁷

⁴¹ Scott ve McKay, a.g.e., s. 90.

⁴² Joseph von Hammer, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, (Ed. Mustafa Güçlükol), c. 2, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 603.

⁴³ İnalçık, a.g.e., ss. 190-191.

⁴⁴ Millar, a.g.e., s. 37.

⁴⁵ İnalçık, a.g.e., s. 194.

⁴⁶ Zinkeisen, a.g.e., ss. 69-70.

⁴⁷ Jorga, a.g.e., s. 169.

Savaşın başında I. Leopold Viyana’da kalmaya kararlı olsa da savaşın şiddetinin artması sebebiyle şehri terk etmek zorunda kalmıştır.⁴⁸ İmparator şehirden ayrılışını 18 Temmuz 1683 tarihinde Marco D’Aviano’ya yazdığı mektupta şu şekilde ifade etmiştir:

*“Muhterem peder! Tanrı’nın takdiriyle şu an içinde bulunduğum zor koşullar ve tehlikeler vesilesiyle bir yandan üzüntü, öte yandan büyük bir güven duyarak size mektup yazıyorum. Diyebilirim ki “Bakın, ben belayı durdurmak için hazırım” Felaket o kadar beklenmedik bir anda geldi ki, Viyana’da mahsur kalmanın uygun olmayacağı düşüncesiyle, bir akşam mecburen şehri terk ettim.”*⁴⁹

Şehri terk eden I. Leopold şehrin savunmasını Kont Ernst Rüdiger von Starhemberg’e bırakmıştır.⁵⁰ Şehri kuşatma altına alan Osmanlı Devleti açısından da Viyana’nın fethedilmesi kolay değildir. Şehir etrafında irili ufaklı palankalar (küçük kaleler) bulunan bir şehirdir. Bunun yanında coğrafi konumu sebebiyle etrafının tamamen sarılıp bağlantı noktalarının ele geçirilmesinin güç olması sebebiyle sürekli dışarıdan destek alabilmektedir. Üstelik Osmanlı ordusunun birçok lojistik ve iç güvenlik sorunu vardır. Ganimet hırsı, kurulan güçlü savunma hattına karşı etraftaki kalelerin zaptı için parçalanmış Osmanlı ordusu, Osmanlı ateş gücünün azlığı ve hafif topların yol ve sefer uzaklığı sebebiyle tercih edilmesi, zahire kıtlığı gibi sebepler kuşatmanın başarıya ulaşmasına engel olmaktadır.⁵¹

Kara Mustafa Paşa’nın en önemli eksiği, Kanuni Sultan Süleyman’ın 1529’da yaptığı gibi ağır topları getirmemiş olmasıdır. Sadrazam, Türklerin çok üstün olduğu mayıncılık ve devamında açılan tünellerde patlayıcılarla surları devirmeyi amaçlamaktadır.⁵² Ordu yaklaşık kırk lağım ve mahsurlarda da on mukabil lağım patlatmış, on sekiz hücum mukabil, yirmi dört huruç hareketi olmuş ve açılan gediklerle şehre hücum edilse de şiddetli bir savunma sebebiyle denemeler başarısız olmuştur.⁵³

Özellikle 24 Ağustos’ta yapılan taarruz⁵⁴ ve 4-6 Eylül tarihlerinde iki devasa lağım patlatılmış olsa da Osmanlı ordusu büyük bir dirençle karşılaşmıştır.

⁴⁸ Millar, a.g.e., ss. 40-43.

⁴⁹ Kretschmayr, a.g.e., s. 44.

⁵⁰ İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. 3, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2011, s. 602; Zinkeisen, a.g.e., s. 70.

⁵¹ Çiçek, a.g.e., s. 749.

⁵² Oral Sander, Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918’e, İmge Kitabevi, Ankara, 2003, ss. 138-139.

⁵³ Danişmend, a.g.e., s. 602.

⁵⁴ Jorga, a.g.e., s. 171.

Şehir son raddeye kadar direnmektedir.⁵⁵ Kale savunmasının direnişinin yanında erzak sıkıntısı, sonbahar yağmurları ve askerlerin psikolojik düşüşleri harp sırasında orduyu etkilemeye başlamıştır. Bunlara ek olarak bağımlı Hristiyan beylerin de zaferden ümidi kesip düşmanla yavaş yavaş ilişki kurmaya başlaması savaşın dengelerini değiştirmeye başlamıştır.⁵⁶

Viyana düşerse sıradaki hedefin Lehistan olabileceğinin farkında olan Sobieski ordusuyla birlikte 15 Ağustos'ta Viyana'ya doğru yola çıkmıştır.⁵⁷ 9 Eylül akşamı Tuna nehrini geçmesiyle ordunun yaklaştığının haberi duyulmuştur. Bu haberle birlikte 10 Eylül'de toplanan meşveret meclisinde kuşatmaya devam edilmesi, düşmana paşaların yanındaki kapı halkları ve eyalet askerleriyle karşı konulması kararlaştırılmıştır. Sadrazamın düşmanı hafife alması karşısında Tulln köprüsünün başında düşmanı gözetlemekle görevlendirilmiş Kırım Hanı ise gelen düşmanın çok kuvvetli olduğunu ve topların metrislerden çekilerek saf harbine hazırlanılmasını söylese de Kara Mustafa Paşa yine öfkelenerek bu öneriye karşı çıkmıştır.⁵⁸ Sadrazam tüm uyarılara rağmen Sobieski'nin gücünü hafife almıştır. Düşmesi an meselesi kaleye odaklanıp kalenin düşmesi sonrası Sobieski'nin üzerine gitmeyi hedeflemiştir.⁵⁹

Sobieski kumandasındaki ordu Viyana'nın batısında bulunan ve ovaya hâkim Wienerwald tepelerini ele geçirip toplarını yerleştirmiştir. 12 Eylül'de borazan sesleriyle birlikte hücumla kalkan düşman ordusu saldırıya geçmiştir.⁶⁰ Saldırı sonrasında genel taarruza geçen müttefik kuvvetler İbrahim Paşa direnişiyle karşılaşsalar da paşa bir süre sonra geri çekilmek zorunda kalmıştır. Mavrokordato notlarında Kara Mustafa Paşa yerine geçmesi düşünülen İbrahim Paşa'nın kıskançlık ve nefretinden dolayı geri çekildiğini suçlarken Kara Mustafa Paşa'nın savunma yazısında savaşın liderleri arasındaki anlaşmazlıklardan bahsedilmektedir.⁶¹ Yorgun ve morali bozuk askerler akşama kadar süren çetin çarpışmalar sonucu geri çekilmiştir. Geri çekilirken de altın, gümüş, değerli eşya, atlar, silahlar, cephane, savaş gereçleri, hazinesini geride bırakmıştır.⁶²

⁵⁵ Zinkeisen, a.g.e., s. 73.

⁵⁶ İnalçık, a.g.e., s. 194.

⁵⁷ Zinkeisen, a.g.e., s. 72.

⁵⁸ İnalçık, a.g.e., s. 195.

⁵⁹ Çiçek, a.g.e., s. 749.

⁶⁰ İnalçık, a.g.e., s. 197.

⁶¹ Jorga, a.g.e., ss. 171-172.

⁶² Zinkeisen, a.g.e., s. 74.

1.3. Kuşatmanın Sonu ve Kara Mustafa Paşa’nın Ölümü

Osmanlı ordusu geri çekilirken Kanuni Sultan Süleyman döneminden farklı olarak ordusunu da fazlasıyla yıpratmıştır. Kara Mustafa Paşa bir meydan savaşı verip ordusunu büyük ölçüde yitirmiştir. Kuşatma başarısızlığından çok Osmanlı’nın fatih devlet prestijine zarar vermesi bakımından bu başarısızlık devlet yönetiminde büyük yaralar açmıştır.⁶³ Sadrazam 14 Eylül’de Yanıkkale’ye geldiğinde etrafında sayılı asker ve mehter takımı kalmıştır. İlk iş olarak kuşatma boyu kendisine muhalif olan İbrahim Paşa’yı boğdurmuştur. Murat Giray Han’ı sürgün olarak Yambol’a gönderip Hacı Giray Han’ı Tatarların başına getirmiştir.⁶⁴

16 Ekim’de Kara Mustafa Paşa Budin’den ayrılıp, kışı geçirip baharda kaybettiği toprakları geri almak için hazırlanacağı Belgrad’a doğru yola çıkmıştır. 17 Kasım’da Belgrad’a varan Kara Mustafa Paşa halktan gerçeği saklamak için zafer merasimiyle şehre girmiştir. Şehre vardığı ilk günlerde idamdan kurtulduğunu düşünse de sonrasında gelen ferman neticesinde ölüme mahkûm olan Kara Mustafa Paşa, Belgrad’da padişah emriyle boğdurularak idam edilmiştir.⁶⁵

Bu yenilginin birçok sebebi olduğu bilinmektedir. Osmanlı’nın, Viyana’yı kuşatırken Avrupa için siyasi ve manevi önemini kavrayamaması, ateşli silahlar konusunda gelişmeleri takip edememesi, sefer organizasyonunu eskisi gibi iyi işletememesi bu yenilginin önemli sebepleri arasında gösterilebilir. Bu yenilgi, Avrupa-Osmanlı ilişkilerinde yeni bir dönem açmıştır.⁶⁶ Kuşatma sonrası ittifakı genişletmek isteyen Papalık karada kazanılan zaferlerin her ne kadar eski kudretinde olmasa da Venedik yardımıyla denizlerle birleştirilmesi için harekete geçti ve Kutsal İttifak sürecinin temellerini attı.⁶⁷

Kara Mustafa Paşa’nın seferiyle devlet on altı yıl süren büyük bir savaşın içine girmiş ve Macaristan, Mora kıtası ve Azak Kalesi’nin elden çıkmasına sebep olmuştur.⁶⁸ Kuşatma sonrası 1699 Karlofça Antlaşması’na kadar uzanan süreçte Osmanlı Devleti, Köprülüler dönemiyle başlayan kazanımlarını kaybetmiş, beraberinde de Avrupa’da etkin güç olma saygınlığını yitirmiştir.⁶⁹

⁶³ Sander, a.g.e., s. 139.

⁶⁴ İnalçık, a.g.e., s. 200, Jorga, a.g.e., s. 173.

⁶⁵ İnalçık, a.g.e., s. 203, Jorga, a.g.e., s. 173.

⁶⁶ Çiçek, a.g.e., s. 749.

⁶⁷ Zinkeisen, a.g.e., s. 78.

⁶⁸ Uzunçarşılı, a.g.e., s. 202.

⁶⁹ Suraiya Faroqhi, Türkiye Tarihi, 1603-1839, çev. Fethi Aytuna, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2016, ss. 72-73.

2. İmaj

2.1. Kavramsal Olarak İmaj

İmaj, Türk Dil Kurumundaki karşılığıyla “imge” anlamına gelmektedir.⁷⁰ Kavramsal olarak imaj; bir kişinin, kurumun, kuruluşun, olayın veya ülkenin geçmişe dayalı genel değerleriyle ilgili simgelerin algılanışıdır. İmaj her tanımla farklı yönlerini vurgulamakla birlikte davranışları, duyguları ve düşünceleri davranışları etkileyip yönlendirme gücüne de sahiptir.

İmaj kavramsal anlamının yanında nesnel ve öznel değerlendirmede tek bir anlama sahip değildir. Çünkü imaj tanımı her disipline göre farklılık göstermektedir, inceleme alanına göre yeniden tanımlanmaktadır.⁷¹ İmaj, imgebilimin ayrıntılı bir incelemesiyle daha açık şekilde ifade edilebilmektedir. İmgebilim; insanın, ulus ve ülkelerin hakkında imgelerin yansıtılmasını içermektedir. İmaj, duyu organlarıyla algıladığımız semboller ve gösterilenin toplamını ifade etmektedir. Bu bağlamda günümüzde bir ülkenin veya kişinin saygın bir imaja sahip olması belirleyici bir unsurdur. Bir ülkenin saygın bir imaja sahip olması algı ve yaklaşım bakımından o ülkeye avantaj ve itibar olarak geri dönüş sağlamaktadır.⁷²

İmaj kişiden kişiye veya toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Geçmişte meydana gelmiş sosyal, politik yahut tarihi olayların, toplumun veya bireyin geçmişteki deneyim ve tecrübelerinin, inançların, düşünce tarzlarının, “Öteki” üzerine yaklaşım ve bakış açısının imajın oluşum ve değişkenliğini oldukça etkilediğini söylemek gerekmektedir. Kuşaktan kuşağa aktarılan imajların toplumun belleğinde bir yer edindiği söylenebilmektedir. Bu açıdan imajın oluşumunda kolektif bellek çok önemlidir. Çünkü imajın kabulünün toplumsal ve tarihsel olaylarla bağlantısı olmalıdır. Bu sebeple geçmiş deneyim ve yaklaşımlarının meydana getirilen imaj özelinde bir uyum yakalaması gerekmektedir.⁷³

İmajın meydana getiriliş sürecinde “Öteki” kavramının yeri büyüktür. “Ben” ve “Öteki” algısı özelinde ayırt edici bir farklılık sunulmalıdır. Örneğin Gerard Delanty, Batı kimliği özelinde ötekileşmeyi İstanbul’un 1453 yılında Türkler tarafından fethedilmesine bağlamaktadır. Edward Said ise Avrupa özelinde öteki algısının Doğu’daki Araplar üzerinden oluştuğunu öne sürmektedir. Başka bir görüş sahibi olan Thierry Hentch ise Batı’nın ötekisinin Araplar değil Türkler olduğunu ifade etmektedir. Kemal Karpat

⁷⁰ Türk Dil Kurumu, “İmaj” Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 21.06.2022).

⁷¹ Esra Özşüer, *Türkokratia*, Kronik Kitap, İstanbul, 2018, ss. 13-14.

⁷² Bilgehan Gültekin, “Türkiye’nin Uluslararası İmajında Yükselen Değerler ve Eğilimler”, *Selçuk İletişim*, c. 4, sy. 1, (2013), s. 127.

⁷³ Özşüer, a.g.e., ss. 15, 17-18.

ise Türklerin Avrupalılar arasındaki imajının yüzyıllar içerisinde değişim geçirdiğine dikkat çekmekte ve bu imajın, XVI. yüzyıla kadar korku ve endişe olduğunu, XVI. yüzyıldan sonra yerini korkudan saygıya, XVII. yüzyıl ve XVIII. yüzyılda küçümsemeye doğru değişim geçirdiğini ifade etmektedir.⁷⁴

2.2. Türk İmajı

XVI. yüzyıl Orta Avrupa’ında hikâye, deyim, tablo ve broşürlerde Türkler, genel olarak aniden baskın yapan, yağmacı ve elikanlı kişiler olarak tanımlanmaktadır. O yılların Türk imajı oluşumu daha çok din temelli olarak işlenmektedir. Avrupa’da yönetim ve düşün sınıfları Osmanlı Devleti’nin Hristiyanların işledikleri günahların bir cezası olarak Tanrı tarafından gönderildiğine inanmaktadır.⁷⁵

Avrupa’nın derinliklerinde yatan Türk korkusunun temel sebebi Türklerin Orta Avrupa’ya kadar ilerlemiş olmalarıdır. Türklerin askeri ilerleyişi ve tehdidi karşısında Avrupalı halkların ilgisizliği karşısında kilise bu düşman imajının oluşturulması adına propaganda çalışmalarına girişmiş ve Türk imajının oluşumunda dini düşman teması kullanılmıştır. Kilise, bu söylemini daha çok vergi vermeden kaçınan alt tabakaya ve çiftçi sınıfına yöneltmiştir.⁷⁶

Martin Luther de Türkler hakkında “Türklere Karşı Savaş” ve “Türklere Karşı Duaya Çağrı” adlarını taşıyan iki kitapçık yazmıştır. Luther’e göre Türkler Tanrı’nın kılıcıdır ve Hristiyanlık dinini ortadan kaldırmak için savaşmaktadırlar. Luther’in analizine göre Türkler ile savaşı yürütmek papalıkten üzerinden değil kral-devlet üzerinden yürütülmelidir. Luther, Türkleri dünyevi bir tehlike değil uhrevi ve manevi bir tehlike olarak görmekte onlardan kurtulmak için bol bol dua edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.⁷⁷

II. Viyana Kuşatması gerçekleştiği zaman itibarıyla Türk imajı yeniden yorumlanmıştır. 1683 Viyana Kuşatması sonrası “Avrupa’nın Viyana önlerinde kurtulduğu tarihtir”⁷⁸ söylemi Avusturya’da dile getirilmeye başlamıştır. Kara Mustafa Paşa’ya ilişkin en önemli imaj ve ayrıntılar

⁷⁴ Betül Karagöz Yerdelen, “Uluslararası İlişkilerde İmaj Kavramı ve Batı Nostaljisinde Bir Aksaklık Olarak Türk İmajı”, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, c. 35, sy. 35, (2017), ss. 54-56.

⁷⁵ Mustafa Çolak, XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Orta Avrupa’da Türk İmajı ve II. Viyana Kuşatması ile Kazandığı Boyut, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Uluslararası Sempozyumu (08-11 Haziran 2000), ss. 266-267.

⁷⁶ Özşüer, a.g.e., s. 105.

⁷⁷ Çolak, a.g.m., s. 267.

⁷⁸ Yüksel Kocadoru, “1683 Sonrası Avusturya Edebiyatında Türkiye ve Türkler”, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Uluslararası Sempozyumu (08-11 Haziran 2000), s. 243.

Venedikliler tarafından hazırlanmıştır. Venedikli diplomatlar, Osmanlıların önemli şahsiyetlerini ayrıntılı bir betimlemeyle tanıtmada özel olarak eğitilmişlerdir. Diplomat Giovanni Bartista Donado, sadrazamın fiziki yapısı ve görünüşünü: “*Güçlü, kuvvetli bir mantalitesi, kaba saba vücudu, ne ince yapılı, ne de şişman, ağırkanlı bir ifadesi ve mağrur bir görünüşü var*”⁷⁹ şeklinde aktarmıştır.

Viyanalı fırıncı Peter Vendler’in “Kipferl” adı verilen hilâl şeklindeki kekleri kuşatma sırasında erzakların fazla olduğunu gösterebilmek amacı ile pişirilmiştir.⁸⁰ Ayrıca Viyanalı fırıncı Peter Vendler’in hilâl şeklindeki bu kekleri kuşatma sonrası anma etkinliklerinde simgesel olarak üretilmeye devam etmiştir.

Kuşatmanın nihai sonucunun ardından Viyana’daki sosyal ve kültürel yaşamda çeşitli Türk izlerini de görmek mümkündür. Türk kahvesi tüketimi başlamış ve ilk kahve dükkânı 1715 sonrasında Viyana’da açılmıştır.⁸¹

Kuşatma sonrası Avusturya edebiyatında “kendine dikkat et, ey Doğu” şeklinde uyarılar yer almış, şiir dizelerinde Türkler ve Doğu birbiriyle özdeşleştirilmiştir. 1720 yılında II. Viyana Kuşatması’nı konu alan Türkisch-bestraffer Hochmuth (Türklerin Cezalandırılan Ölçsüzlüğü) oyununda Türklerin “düşman” imajı tazeliğini korumuştur. Avusturya’da sahnelenen eserler de benzer imajlar bulabilmek mümkündür. 16 Temmuz 1782 tarihinde sahnelenen Die Entführung aus dem Serail (Saraydan Kız Kaçırma) adlı şarkılı oyun bunlardan biridir. Bu oyunun müziğini Wolfgang Amadeus Mozart yapmış, oyunu da Bretzner von Stephanie yazmıştır. Oyunun başlangıcında iki Türk karakter olarak dikkat çeken Osmin (Osman) ve Selim iki ayrı Türk imajı çizmiştir. Osmin, acımasız ve kötü kalpli bir karakterken Selim ise iyi niyetli, duygusal bir karakter olmasının yanında kalbini Hristiyan bir kadına kaptırmıştır. Oyun boyunca Osmin’in acımasızlığına vurgu yapılırken Selim’in anlayışlı oluşuna, sevdiği kadını olduğu gibi kabullenişine vurgu yapılmıştır. Üstelik kadın başka birine aşiktir. Oyunun sonuna doğru Selim’in aslında bir Türk değil, bir İspanyol olduğunu itiraf etmesi ise düşündürücüdür. İmaj aktarımı özelinde Osmin gaddarlığını sürdürürken Selim ise Türk imajından sıyrılarak iyi niyetli ve anlayışlı oluşunun ana hatlarında Türk olmayışının izleyiciye aktarılmaya çalışılması dikkat çekmektedir.⁸²

⁷⁹ Ernest Petrisch, “Avusturya’nın Bakış Açısından Kara Mustafa Paşa”, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Uluslararası Sempozyumu (08-11 Haziran 2000), s. 92.

⁸⁰ Rubina Möhring Herold, Türk Viyana, çev. Müjdat Kayayerli, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007, s. 88.

⁸¹ Herold, a.g.e., s. 84.

⁸² Kocadoru, a.g.m., ss. 243, 245-246.

Tüm bu imajların altında Türklerin 1529 ve 1683'te bıraktıkları derin korkunun bir izi olduğu açıkça görülmektedir. Korkunun temeline inildiğinde özellikle Hunların Avrupa'ya düzenlediği akınlar olduğunu görülmektedir. Avrupa açısından olumlu izlenimlerin bırakılmadığı bu süreçte Attila, “Tanrının Kırbağı” olarak tanımlanmış hakkında opera ve trajediler yazılmış, İtalya'da “dove che passa quei de Atja, non cresce più l'erba” (Attila'nın adamlarının geçtiği yerde ot bile bitmez) deyimini ortaya çıkmıştır. Yüzyıllar sonra bu imaj devamında Mamma li Turchi! (Anneciğim Türkler!..) deyimini almıştır.⁸³

1453 yılında İstanbul'un Türkler tarafından fethedilmesi yıllardır süren akın faaliyetlerinin devamında büyük yankı uyandıran bir gelişme olmuştur. Avrupa odağını Doğu'daki tehlikeye çevirmiş ve Türkler ilgi odağı haline gelmiştir. Türklerin, Viyana önlerine uzanan fetih hareketleri de bu imaj ve ilginin doruk noktasını oluşturmuştur.⁸⁴ Türkler denilince Viyanalıların zihninde sadece tehlike ve düşman sözcükleri canlanmaktadır.⁸⁵ Yukarıda ifade edilen bu tip deyim ve sözlerin kullanım sıklıklarının Türklerin Avrupa yönüne doğru askeri ilerleyişlerinin Avrupa'daki Türk imajını nasıl etkilediğine dair önemli bir gösterge olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Türklerin, kuşatmasının sonuçlanmasının ardından zamanla Orta Avrupa'da bir tehdit olmaktan uzaklaşmaları neticesinde Avrupa'da Doğu kültürüne ait zevkler toplumda artmaya başlamıştır. Türk usulü oda döşemeleri, Türk tütünü, çinisi, hamam ve kahveye gösterilen ilgi artmıştır.⁸⁶ Türklerin yenilmez imajının zayıflama sürecine girmesi ve Türk korkusunun giderek azalması bakımından II. Viyana Kuşatması önemli bir kırılma noktası olmuştur. Yine de uzun yıllar Türklerin kötü olduğu algısıyla birlikte bireysel Kara Mustafa Paşa imajının olumsuzluğu hafızalardan silinmemiştir.⁸⁷

Muhteşem Türk'ten Hasta Adam'a uzanan Türk'ün Avrupa'daki imaj serüveni endişe, korku, hayranlık ve nefret gibi birbirinden farklı duygulardan beslenmektedir. Türk korkulur, yenilmez imajı ortadan kalksa da gücünün nereden geldiğinin önünde büyük bir muamma bulunmaktadır.

⁸³ Şerafettin Turan, Türkiye-İtalya İlişkileri I: Selçuklular'dan Bizans'ın Sona Erişine, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000, s. 1.

⁸⁴ Burcu Alarslan, “Türk İmajının Görsel Yansımaları”, Dünyada Türk İmgesi, ed. Özlem Kumrular, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2005, ss. 139-140.

⁸⁵ Herold, a.g.e., s. 88.

⁸⁶ Herold, a.g.e., s. 89.

⁸⁷ Çolak, a.g.m., s. 270.

Bu bilinmezlik Türk imajının oluşumunda korku ve hayranlığı bir arada beslemektedir.⁸⁸

Tarih ders kitapları da içerisinde çeşitli imajlar barındıran kaynaklardır. Örneğin Macaristan’da tarih derslerinde Türk-Macar ilişkilerine dair Orta Çağ ile Yeni Çağ üzerinde yoğun konu işleyişi mevcuttur. Ders kitaplarındaki konu başlıklarının yanında Thököly’nin başlattığı isyanın Kara Mustafa Paşa’dan destek görmesi, 1683 Viyana Kuşatması ve devamında Rakoczi Bağımsızlık Savaşı ile devam eden tarihsel sürecin öğretim programında Osmanlı-Macar ilişkilerini ve bu bağlamda Macar bağımsızlığını destekleyen Osmanlı-Türk imajını yansıttığı aktarılmaktadır.⁸⁹ Günümüzde Türken Sokağı, Zelf Caddesi, Schanz Sokak, Türkenschanz Parkı gibi yerler Türk kuşatmalarının izlerini canlı tutmaktadır. Döbling, Währing ve Hernals gibi üç farklı yerleşim Eylül 1683’te en çok tahribata uğrayan yerlerdir. Özellikle Hernals’ta Osmanlılar özelindeki galibiyeti her yıl kutlamak bir gelenektir. Ortaçağ halk kutlamalarında olduğu gibi eşeğe ters binme törenleri burada yapılmaktadır.⁹⁰

2.3. Sinemada Türk İmajı

1895 yılının Aralık ayında Paris’te Lumiere Kardeşler’in Salon des Indiens’te yaptıkları halka açık ilk gösteri sinema tarihçiliği için bir milat kabul edilmektedir. 28 Aralık 1895 ve devamında Avrupa’da sinemanın popülerliğinin hızlıca artması yeni icadın sunduğu ufuk serüveninden kaynaklanmaktadır. Lumiere Kardeşler’in icadı, kısa sürede toplumların sanat ve kitle iletişim alanında geleceklerini önemli ölçüde değiştirecek icatların başında gelmektedir.⁹¹

Türkiye’yi ilk keşfedenler, kıtadan kıtaya dolaşır birçok ülkede Lumiere Kardeşler’in icatlarını tanıtan ve birer “imge avcısı” olarak hareket eden kameramanlar ve operatörlerdir. Bunlar gittikleri her yerde kısa belgesel filmler, manzaralar ve görüntüler çekmiştir. Sayıları kısa sürede artan imge avcıları için o yıllarda Osmanlı Devleti, temsil ettikleri şirketleri tatmin edecek nitelikte egzotik görüntülere sahip bir yerdir. Zengin, renkli ve özel izlerin bulunduğu bu ülke kısa zamanda birçok isim için ilgi çekici hale gelmiştir.⁹² Alexandre Promio bu dönem Osmanlı Devleti’ne gelip İstanbul

⁸⁸ Özşüer, a.g.e., s. 21.

⁸⁹ Sezai Öztaş ve Hüseyin Şevket Çağatay Çapraz, “Macaristan Lise Tarih Ders Kitaplarında Türk İmajı”, *Dünyada Türk İmajı*, ed. Ahmet Şimşek, Pegem Akademi, İstanbul, 2018, ss. 363, 369.

⁹⁰ Herold, a.g.e., ss. 101-102.

⁹¹ Rekin Teksoy, *Sinema Tarihi*, c. 1, Oğlak Yayıncılık, İstanbul, 2009, ss. 13-15.

⁹² Scognamillo, a.g.e., s. 11.

ve İzmir’de çekimler yapmıştır.⁹³ Promio, ülkemizde Türk Piyadesinin Geçit Töreni (Defile de l’infanterie Turque), Türk Topçusu (Artillerie Turque), Haliç Panoraması (Panorama de la Corne d’Or) ve Boğaziçi Kıyıları Panoraması (Panorama des Rives du Bosphore) isimli filmleri çekmiştir.⁹⁴ Sinemanın sanatsal işlevinin yanında toplumlar üzerinde bıraktığı etki de yadsınamaz bir gerçektir. Bu sebeple de sinema tarihsel süreç içerisinde birçok totaliter yönetimlerde baskı kurulan ilk unsurlar arasında yer almıştır. Tarihsel süreç içinde Gobbels ve Mussolini’nin sinemayı kendi propaganda araçları olarak kullanmaları da bu yüzdendir. Gobbels’in sinemaya sağladığı devlet yardımı, Mussolini’nin kurduğu Cinecitta stüdyoları temelinde toplumun sinema üzerinden propaganda ve imaj çalışmalarıyla beslenmesidir. Rus devrimi de yeni devrim koşullarını halka en hızlı biçimde aktarabilmek için sinemadan istifade etmiştir.⁹⁵

Tarih, sinemanın icadından itibaren film sektörü için önemli bir kaynak olmuş ve film sektörü tarafından sinemanın icadından günümüze kadar birçok tarihi film çekilmiştir.⁹⁶ Tarih ve sinema arasındaki ilişkinin saptanmasında Walter Benjamin’in “*drama sanatı için tarihte iz bırakmak, başka hiçbir edebi tür için olmadığı kadar elzem olduğu için*” söylemi ilişkinin kıymetini doğrular niteliktedir.⁹⁷ Bu tarz filmlerde özellikle muharebe sahnelerinde askerler, üniformaları, teçhizatları, silahları ve kullandıkları ekipmanlar bir imaj oluşturulmasında önemli safhalardır.⁹⁸

Türk imajının sinemaya yansıması hususunda, daha icadının ilk dönemlerinden önemli içerikler üretilmiştir. Birinci Dünya Savaşı ve İstiklal Harbi yıllarında Türkiye’de daha çok cephe ve savaş filmleri çekilmiştir. Amerika; Rus Cephesi (Russian Battlefields, 1915), Rusya’da Alman Laneti (The German Curse in Russia, 1918), Küçük Asya’da Yunan-Türk Savaşı (Greek-Turkish War in Asia Minor, 1922) gibi yapımları bu dönemde sıralamıştır. Aynı dönemde Rusya’da savaşın ilk döneminde Eugene Bauer’in yönettiği Türkiye’ye İhanet Eden Enver Paşa (1914) filmiyle düşman ülke olarak Osmanlı Devleti hedef alınarak bir Türk imajı

⁹³ Agah Özgüç, Başlangıcından Bugüne Türk Sinemasında İlkler, Yılmaz Yayınları, İstanbul, 1990, s. 7.

⁹⁴ Scognamillo, a.g.e., s. 12.

⁹⁵ Atilla Dorsay, Sinema ve Çağımız, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003, s. 31, 40.

⁹⁶ Sezai Öztaş, “Tarih-Sinema İlişkisi ve Sinema Filmlerinin Tarih Derslerinde Kullanımının Önemi”, Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu Bildiriler, ed. Mehmet Öz, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, ss. 797-807.

⁹⁷ Oğuz Makal, Sinemada Tarihin Görüntüsü, Beykent Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 13.

⁹⁸ Ufuk Güral, Sinema Tarihi, Detay Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 57.

çizilmiştir. Rus filmlerindeki bu imaj Kazaklar (The Cossacks) filminde de devam etmektedir.⁹⁹

Sinemada Türk imajı üzerine çalışmalarda Batı sineması ilerleyen yıllarda karakter temelli yapımların da üzerinde durmaya başlamıştır. Bu bağlamda Türk tarihinin ünlü şahsiyetlerinin hayatlarını anlatan filmler yapılmıştır. II. Abdülhamit sık tercih edilen padişahlardan biridir. Daha çok baskıcı ve korku estiren bir imajla İkiz Jalma’da, Kızıl Sultan’da (Le Sultan Rounge, 1935) ve Lanetli Abdul’da (Abdul the Damned, 1935) bu imaj temelli bir karakter çizilmiştir. Ayrıca İtalya-Yugoslavya ortak yapımı Fatih Süleyman (Solimano il Conquistatore, 1961) filminde Türk imajı yine olumsuzdur. Türkler köy basmakta, yağma yapmakta, insanlara zarar vermektedir. Filmin en özel taraflarından biri ise senaryoda Kanuni Sultan Süleyman’dan çok İbrahim Paşa’yı ön planda tutmalarıdır. “Mamma, i Turchi!” (Anne, Türkler!) deymi özellikle Güney İtalya’da kullanılan ve Türk akıncılarıyla bağdaşmış bir deyimdir. Bu deyim daha çok tehlikeyi çağrıştırmaktadır. Carmelo Bene’nin Türklerin Meryem Anası (Nostra Signora dei Turchi, 1968) filminde Otronto kentinin Türkler tarafından fethi anlatılırken destansı kahraman figürü olarak Otrontolu Azize Margherita’dan faydalanılmıştır.¹⁰⁰ Sinema, tarih ve imaj üçgeninde “Öteki” kavramı propaganda, diaspora ve doyum yaşamak için kitleye sunulmaktadır. Tarihsel filmlerin içeriğindeki öteki kavramı imaj ile harmanlanıp ideolojik bir aygıt olarak kitlenin önüne sunulurken uç duyguların dışavurumunu kolaylaştırmaktadır.¹⁰¹

3. “11 Eylül 1683 (11 Settembre 1683)” Filminde Türk İmajı

Türklerin Batılılar arasındaki imajının şekillenmesinde II. Viyana Kuşatması önemli bir dönüm noktasıdır. Çünkü II. Viyana Kuşatması Batılıların olumsuz Türk imajını daha da beslemesine sebep olmuştur. 2012 yılında gösterime giren, yönetmenliğini Renzo Martinelli’nin üstlendiği senaryosunu ise Valerio Manfredi ve Renzo Martinelli’nin yazdığı “11 Eylül 1683” filmi, Osmanlı Devleti’nin Viyana’yı kuşatması ve bu kuşatmanın akıbetini değiştiren 11 Eylül 1683’teki III. Jan Sobieski yönetimindeki Leh süvarilerinin Viyana’nın yardımına yetişip Kahlenberg Muharebesi sonucunda Kara Mustafa Paşa yönetimindeki Osmanlı ordusunu ricat ettirmesini konu edinmektedir.

⁹⁹ Scognamillo, a.g.e., ss. 15-16, 28.

¹⁰⁰ a.g.e., ss. 43, 54-55, 117-118.

¹⁰¹ Murat İri, “Hayali Cemaatin Hareketli Resimdeki Ha(ya)li: Ulusçuluk ve Sinema.” Sinema Araştırmaları: Kuramlar, Kavramlar, Yaklaşımlar, ed. Murat İri, Derin Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 291-294.

Görüntü 1. Filmin Başlangıç Sahnesi

Filmin ön açılış bilgilerinde Kara Mustafa Paşa'nın “Altın Elma”¹⁰² olarak adlandırılan Viyana'yı fethetme arzusuna vurgu yaparken bu idealin gerçekleşmesine engel olanlardan Peder Marco d'Aviano'nun ve III. Jan Sobieski'nin başarısına dikkat çekilmektedir. Türklerin ideallerini durdurma hususunda film boyunca Marco d'Aviano dini bir kahraman, III. Jan Sobieski ise askeri bir kahraman imajıyla aktarılmıştır.

Görüntü 2. Kara Mustafa Paşa Padişahın Huzurunda

Kara Mustafa Paşa, komutanlığın takdim töreninde padişahın önünde secde ederek bağlılığını belli etmektedir. Hırslı ve başarı arzulayan Kara Mustafa Paşa'nın film boyunca itaat ettiği karakter padişahı olmuştur. Osmanlı Devleti'nde padişaha gösterilen saygı ve itaat sadrazamlığın takdim töreninde işlenmiştir.

¹⁰² Filmde Türklerin “Kızıl Elma” ülküleri “Golden Apple” olarak aktarılmıştır.

Görüntü 3. Kara Mustafa Paşa'nın Komutanlık Takdim Töreni

IV. Mehmet, görkemli bir törenle Kara Mustafa Paşa'ya komutanlık esasını vermektedir. Doğu toplumlarının monarşi-hükümdar geleneklerinin Türk imajı aktarımında IV. Mehmet'in filmdeki imajının önemi büyüktür. Padişah konumu ve saltanatı itibarıyla kuvvetli ve heybetli bir karakterdir. İrade sahibi ve fazla konuşmayan kudretli padişah, egemenliğini daha da genişletebilmek için sadrazamlık görevine idealleri olan Kara Mustafa Paşa'yı getirmiştir.

Görüntü 4. Sancak-ı Şerif

Kara Mustafa Paşa'nın sadrazam olması sonrası Sancak-ı Şerif de kendisine emanet edilmiştir. IV. Mehmet, sadrazama: “Muhammed'in yeşil bayrağını Avrupa'nın kalbine taşımanı istiyoruz” demektedir. Fakat filmin Türk-İslam imajı hususunda en önemli hatalardan biri Sancak-ı Şerif'in siyah renkte olmasıdır. Peygamber'in Hz. Ayşe'nin siyah renkli kaftanının yünlü

kumaşından yapıldığı tahmin edilen ve Ukab adıyla anılan ve üzerinde “lâ ilahe illallah Muhammedün resûlullah” yazılı olan sancağına “sancak-ı şerif (livâ-i saadet)” denilmektedir.¹⁰³ Filmde, Sancak-ı Şerif’in yeşil renkte olduğu görülmektedir. Peygamber kubbesinin renginin yeşil olması sebebiyle genel manada sinema yapımlarında İslamiyet ile yeşil renk arasında bir bağ kurulmuştur. Filmde de Sancak-ı Şerif’in yeşil renkle tasvir edilmesi bu yüzdendir.

Görüntü 5. Harem İmajı Bağlamında Doğu Oryantalizmi

Batı sineması için Doğu’nun kültürel dekoru çok kıymetlidir. Osmanlı Devleti ile ilgili filmlerde egzotik havayı yakalayabilmek için sıklıkla hamam, harem, gül bahçeleri, değerli halılar, fesler ve Türk gücüyle bütünleşmiş kabalık ve saldırgan tutum bir arada sunulmaktadır.¹⁰⁴ Filmde de Kara Mustafa Paşa’nın İtalyan cariyesi harem havası verilmiş bir alanda sadrazama gördüğü rüyayı anlatarak neden sefere gideceğini sorduğunda sadrazam, “Bu görev şimdiye dek hiçbir Osmanlı komutanının elde edemediği bir görev. Altın Elma Viyana’yı fethetmek istiyorum. Ardından da Roma’ya ordumu götürüp Aziz Peter meydanında atıma su vermek istiyorum” cevabını verecektir. Sadrazamın bu sözleri özelinde Türk imajının içerdiği idealler doğrultusunda film içinde çizilen hedefin sadece Viyana değil Avrupa içlerine doğru ilerlemek olduğu görülmektedir.

¹⁰³ Mustafa Sabri Küçükbaşçı, İstanbul’daki Mukaddes Emanetler. Antik Çağ’dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi, c. 5, ed. Coşkun Yılmaz, İ.B.B. Kültür A.Ş., İstanbul, 2015, s. 409.

¹⁰⁴ Scognamillo, a.g.e., s. 30.

Görüntü 6. Türklerin Akınlarnın Avrupa'daki Toplumlara Yansıması

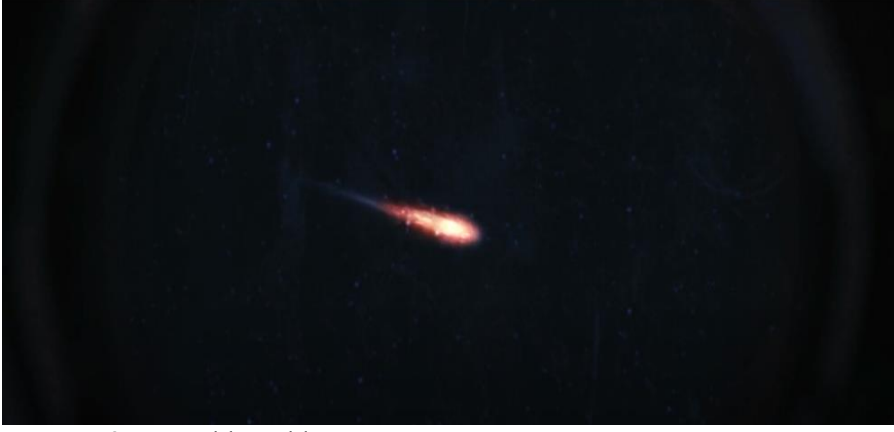
Peder Marco ailesini ziyaret ettiğinde annesi ve babasının işlerinin yolunda gitmediğini, Türklerin baskınlar yaptığını, hilal bayraklı gemilerin Venedik'te görülmeye başlandığını söylemektedir. Bu sahnede Hilal-Türk sembolleri özelinde Doğulu bir toplum olan Müslüman Türklerin Avrupa içlerinde baskınlar yapıp ailelerin geçimini zorlaştırdığına, ekonomiye zarar veren kötü niyetli insanlar olduklarına vurgu yapılmaktadır.

Görüntü 7. Kara Mustafa Paşa'nın Keşiş ile Görüşmesi

Cariyesinin aynı rüyaları görmeye devam etmesi sebebiyle sadrazam rüya tabiri için kâhinle görüşmeye gitmiştir. Caminin içinde kâhinle görüşen sadrazam, kâhine, keşiş kıyafetli ve ağaçtan bir haç taşıyan birinin işaretleriyle okçuların kendisine ok attığını ve vurulduğunu anlatmıştır. Kâhin, bu rüyayı görenin sadrazam değil, hareminden sevdiği bir kadın olduğunu söyler ve rüyanın belli bir gerçeklik taşıdığını, çok kan döküleceğini fakat sadrazamın

kanının akmayacağını yorumlamaktadır. Filmin burada kâhin ile sadrazamın görüşmesini camide yaptırması son derece dikkat çekicidir. İslam’a göre gelecekle ilgili tahminde bulunmak yasaktır.¹⁰⁵ Ayrıca kâhinin sadrazamın görüşmek için geldiğinde Türkçe dua okuduğu görülmektedir. Film boyunca Türkçe seslendirmenin pek tercih edilmemesine rağmen kâhin camide Türkçe dua etmektedir.

Görüntü 8. Kuyruklu Yıldız

Filmde işaretler özelinde kuyruklu yıldızın da önemli bir yeri vardır. Gökyüzünde gözlemlenen kırmızı renge çalan bir kuyruklu yıldız her iki taraf için de savaş alametidir. Peder Marco bunu çok kan döküleceğine dair yorumlamış ve bunun Doğudan gelen bir kan olduğuna işaret etmiştir. Filmin birçok yerinde kan ve Türk bir anlamda kullanılmış, Türk, kan ile kan da Türk ile özdeşleştirilmiştir.

¹⁰⁵ “Gâibi yalnız Allah bilir. Yaratıkların gâibi bilme iddiası kehânetten başka bir şey değildir. Sihir yapmak, yıldızlardan hüküm çıkarmak, fal oklarına inanmak (el-Mâide. 3/90).”
Diyanet İşleri Başkanlığı, Kur’an-ı Kerim tefsiri,
<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/M%C3%A2ide-suresi/759/90-91-ayet-tefsiri>, (Erişim Tarihi: 20.01.2023).

Görüntü 9. Kara Mustafa Paşa Ordusuyla Birlikte Savaş Hazırlıklarını Tamamlıyor

Kuyruklu yıldız alameti sonrası savaş tuğları dikilmiştir. Kara Mustafa Paşa ordunun karşısına geçerek Allah'ın kendileriyle olduğunu, yakında Batı'ya ilerleyeceklerini, peygamberin yeşil sancağını Avrupa'nın kalbine taşıyacaklarını ve kâfirleri İnebahtı'da yaptıkları için cezalandıracaklarını belirtir. Sadrazamın bu sözleri sarf ederken ekranda savaş tuğları, kalkan, mızrak, kılıç ve Ayasofya görülmektedir. Filmin bu sahnesinde olası bir Türk zaferinin sonuçlarına dair bir ön izleme çizilmiştir.

55

Görüntü 10. Peder Marco ile I. Leopold'un Görüşmesi

Peder Marco mucizeleri sebebiyle kendisini dini danışmanı yapmak isteyen I. Leopold ile görüşmeye gittiğinde Türklerin hazırlanmaya başladığını, savaşın yakın olduğunu belirtmiştir. Peder Marco'ya göre İslam, dünyayı ele geçirmek istemekte ve ne zaman saldırımları gerektiğini de çok iyi

bilmektedir. Leopold, Vasvar Barış Antlaşması’nı işaret ederken, Peder Marco ise Otuz Yıl Savaşları’nın Avrupa’yı zayıflattığını ve Türkler için bunun büyük bir teşebbüs sebebi olduğunu söylemektedir. Krala, müttefik bulmasını Saksonya, Renanya, Palatina, Bavyera ama en çok Polonya ile görüşülmesini teklif etmektedir. Kral ise Sobieski’nin ondan nefret ettiğini ve eşinin de bir Fransız olduğunu hatırlatmaktadır. Ayrıca XIV. Louis’in IV. Mehmet’i kendi tarafında tutmak için her işe kalkışabileceğini söylemektedir. Peder Marco’da Vasvar Barış Antlaşması’nı bozmak için Fransa’nın da Türkleri teşvik ettiğini belirtmektedir. Filmin bu sahnesinde Otuz Yıl Savaşları’nın Avrupa siyasetini nasıl etkilediğine vurgu yapılmaktadır. Habsburgların hem Polonya hem de Fransa ile sorunları vardır. Üstelik kapıda beliren Türk tehlikesini I. Leopold henüz ciddiye almamaktadır. Filmin bu sahnesinde I. Leopold’un jest ve mimiklerinde gözlemlenen korku ve panik Türk imajının o yüzyıldaki Avrupa bakış açısıyla birebir örtüşmektedir.

Görüntü 11. Savaş Divanı Toplanıyor

İstanbul’da da sefer divanı toplantıları sadrazamın başkanlığında başlamıştır. Sadrazam bu toplantıda iki ay içinde Viyana’ya ulaşacaklarını ve sonrasında Avrupa’da rakipsiz olacaklarını ifade etmektedir. Güneş Kral diye tanımladığı Fransa kralı XIV. Louis’in gerçek hedeflerini fark ettiğinde Paris’teki bütün katedrallerin camiye dönüşmüş olacağını belirtmektedir. Bu sahneden yapılan çıkarımlarla filmdeki Türk imajında dini açıdan hoşgörüsüz, yıkım peşinde bir toplum anlayışı Türklere empoze edilmeye çalışılmaktadır.

Görüntü 12. IV. Mehmet’in Divanı İzlemesi

Padişah IV. Mehmet, sefer divanını özel bir alandan takip etmektedir. Fatih Sultan Mehmet dönemi itibarıyla padişahlar “kafes” adı verilen bir bölümden Divan-ı Hümayun’u takip etmeye başlamışlardır. Padişahın divan başkanlığı görevini sadrazama bırakması otorite ve iktidarını arttırmak için son derece önemlidir. Padişah kafesten istediği zaman toplantıları takip etmektedir. Filmde de padişahın gücünün göstergesi ve siyasal egemenliğini belli etmesi bakımından kafes sahnesi oldukça önemlidir.

Görüntü 13. Murat Giray’ın Osmanlı Ordusuna Katılması

Sefer hazırlıklarının ardından yola çıkan ordu 15 Mart 1683’te Edirne’ye gelmiştir. Sonrasında da yola devam ettiklerinde Kırım Hanı Murat Giray ordusuyla sadrazama katılmıştır. İslam’ın yeni zaferleri için sadrazama eşlik edeceğini ifade etmektedir. Kırım Hanı filmin bu sahnesinde sadrazama bağlılık göstererek onun emirlerini yerine getiren bir komutan hüviyetine

bürünmüştür. Osmanlı Devleti’nin protokol kurallarının aktarılmaya çalışıldığı bu sahnede Osmanlı’ya bağlı bölgelerin liderlerinin seraskere gösterdikleri bağlılık aktarılmıştır.

Görüntü 14. Viyana’ya Teslim Ol Çağrısı Yapılması

Sadrazam, kuşatmanın başlangıcında onların dillerini bilen Abul’u karşı tarafa beyaz bayrakla gönderip teslim olma şansı vermiştir. Bu sahnede, Abul şehrin surlarının önünde şehir halkına ve askerlere seslenerek “Gerçek inancı kabul edin ve haraç ödeyin. Bedenlerinizi ve ruhlarınızı kurtarın” diyerek Viyana’yı teslim olmaya çağırmıştır. Filmin tarih-inanç üzerinde ilerleyişinde akış boyunca bir “gerçek inanç” mücadelesi yaşanmıştır. Bu sahnedeki teslim olma davetinde Türklerin Avrupa için Müslüman bir toplum hayali içinde oldukları imajı çizilmiştir.

Görüntü 15. Mehter Takımı

Viyana’nın teslim olmayı reddetmesi sonrasında kuşatma başlamıştır. Mehter takımı da burada ilk kez görülmektedir. Filmde sadece vurmali çalgılardan oluşan ve simsiyah kıyafetler giymiş bir mehter takımı imajı çizilmiştir. Oysa yapılan araştırmalarda mehter takımının son derece canlı renkleri kıyafetlerinde kullandığını söylemek mümkündür.¹⁰⁶ Bu bağlamda filmde mehter takımı kıyafetlerinin tamamen yoruma dayandığını belirtmek gerekmektedir.

Görüntü 16. Savaş Toplantısı

Savaşın detaylarının görüşüldüğü savaş meclisinde Kırım Hanı Murat Giray dağların eteklerine hendek kazıp tuzak kurmayı önermiştir. Kara Mustafa Paşa ise yolun bile olmadığı dağları kimsenin geçemeyeceğini söylemektedir. Murat Giray ise ısrarcı olarak Kahlenberg’ten saldırı olması ihtimallerine karşın oraya topçu birlikler yerleştirmeyi teklif etse de sadrazam tüm toprakların yönünün Viyana surlarına dönük olacağını söylemiştir. Toplantıda, Sobieski tehlikesi için sadrazam “Yaşlı Sobieski ata binemez, sefere çıkamaz, ülkesini terk etmeyecektir” demektedir. Ona göre Sobieski durumu fark edinceye kadar Viyana’daki tüm kiliseler camiye dönüşecektir. Filmdeki bu savaş toplantısında Kara Mustafa Paşa’nın savaş stratejisi sorgulanmaya başlanmıştır. Ayrıca sadrazamın yine düşman stratejilerini ihmal ettiği sadece kendi emellerine odaklandığına vurgu yapılmaktadır. Filmde defalarca farklı şehirler için tekrar edilen kiliselerin camiye dönüştürülmesi burada da yeniden dile getirilmiştir.

¹⁰⁶ Şule Yum, Mehter Musikisi, Antik Dekor Dergisi, sy. 69, (2002), s. 108.

Görüntü 17. Kutsal İttifak’a Lehistan’ın Katılması

Savaşın seyrini değiştirecek gelişme Kutsal İttifak yönetiminin uzun tartışmalar sonucunda Sobieski’ye emanet edilmesiyle gerçekleşmiştir. Peder Marco bu toplantıda “Türklerden kurtulmak istiyorsanız inancınıza tutunun. İnancınız varsa bu savaşı kazanırsınız” demiştir. Peder Marco’nun da desteklemesiyle başkomutan olarak görevi alan Sobieski, Türklere Kahlenberg üzerinden saldırmaya karar vermiştir. Filmin mucize ve imkansızlıkları başarma konusundaki motivasyona ilişkin yüklemeleri bu sahnede ileri düzeye taşınmıştır. Türklerin kalabalık olsalar da, Kahlenberg’in boş bırakılmasının onları yenmek için bir fırsat olarak kullanılması işlenmiştir. Sayıca kalabalık olsalar da Kara Mustafa’nın ihmalini, ittifak bir fırsat olarak görmüş ve yolu olmayan ve imkânsız gözüken bir yolculuğun neticesinde Sobieski, Türkleri yenmek için ordusuyla birlikte yola çıkmıştır.

Görüntü 18. Peder Marco ile Kara Mustafa Paşa’nın Görüşmesi

Peder Marco ve Kara Mustafa Paşa’nın gizli buluşması adeta filmin özeti niteliğindedir. Her iki kahraman da inanç, varlık ve yaratıcı üzerinden doğru ve haklı tarafın arayışına girişmiştir. Savaşın, mücadelenin ana sebebi dindir. Filmin bu sahnesinde Türkler, Viyana’ya dinlerini ve dinsel geleneklerini empoze etme amacındadır.

Görüntü 19. 11 Eylül 1683 Sabahı Kara Mustafa Paşa’nın Taarruzu Takip Etmesi

11 Eylül 1683 günü sabah namazında Kara Mustafa Paşa: “Birkaç saat içinde Viyana olmayacak ve bugün yüzyıllarca hatırlanacak” demiştir. İslam dini için bir zafer günü olacağına inancı tamdır. Sadrazamın ordusuyla namaz kılarken “Viyana olmayacak” tabirini kullanması Türk imajı özelinde son derece önemli bir noktadır. Konstantinopolis’in İstanbul’a evrilme sürecinin benzer bir şekilde Viyana’da da uygulanabilirliği senaryosu film özelinde işlenmiştir. Buna göre Konstantinopolis’in başına gelenler Viyana’nın da başına gelecek, Müslüman Türkler burada şehrin kimliğini, adını ve geleneklerini değiştirecektir.

Görüntü 20. Peder Marco, Leh Ordusu ile Kahlenberg Tepesinde

Peder Marco da Türklerden kurtulmak için inanç ve geleneklerin korunmasına vurgu yapmaktadır. Bu sebeple de Viyana'nın varlığına dikkat çekmektedir. Çünkü Viyana düşerse Roma'nın da düşeceği inancı hakimdir. Bu durumda da inancın savunulması gerektiğini belirtmektedir.

Görüntü 21. Kara Mustafa Paşa'nın Orduya Seslenmesi

Sadrazam taarruz öncesinde orduya dönerek: “Biz gerçek inananlarız. Zamanın başlangıcından beri. Biz bir elin parmaklarıyla sayılamayacak kadar çoğuz. Altın Elma'yı fethedeceğiz” diyerek son taarruz öncesi ordusunu motive etmiştir. Ayrıca filmin bu sahnesinde de inanç savaşına vurgu yapılarak Türklerin kendilerini gerçek inanan kabul ettiklerine ve inanç konusunda uygulayabilecekleri baskıya dair bir vurguda bulunulmuştur.

Görüntü 22. Sobieski ve Leh Ordusunun Fark Edilmesi.

Kahlenberg tepesinde Sobieski kumandasındaki ordunun belirmesi savaşın gidişatını tamamen değiştirmiştir. O güne dek sürdürülen çabaların ardından, o tepenin boşta bırakılması pahalıya mal olmuştur. Burada Kara Mustafa Paşa'nın Viyana emeli uğruna odaklanmışken dikkatsiz davrandığına ve sayıca üstün olmasına rağmen mevcut avantajını yitirdiğine vurgu yapılmıştır.

Görüntü 23. Kara Mustafa Paşa'nın Geri Çekilmesi

Murat Giray, sadrazamın emrine itaat etmeyi bırakarak ordunun sol tarafını korumamıştır ve kendi ordusunu da alarak uzaklaşmıştır. Filmde sadrazam hem savaşı kaybetmiş hem de en büyük destek ordusunu yitirmiştir. Film boyunca Doğu gelenekleri ve Osmanlı askeri teşkilatının protokol ve itaatler

imajının bu sahnede Murat Giray’ın emre itaat etmemesiyle değiştiği görülmektedir.

Görüntü 24. Kara Mustafa Paşa’nın İdamı

25 Aralık 1683’te Belgrad’da oğlu ve eşinin gözü önünde sultanın emriyle Kara Mustafa Paşa boğularak idam edilmiştir. Ölümü öncesinde Allah ve gerçek inancın zaferi için mücadele ettiğini belirtmiştir. Film bir inanç savaşı neticesinde başlamış ve gerçek inancın zaferi için mücadele ettiğini söyleyen bir Osmanlı sadrazamının idamıyla bitmiştir.

Sonuç

Kuruluşu itibarıyla Doğu ve Orta Avrupa üzerine fetih hareketlerinde bulunan Osmanlı Devleti’nde, Kanuni Sultan Süleyman devri ve sonrasında Orta Avrupa, siyasi meseleleriyle sürekli devletin gündemindedir. Birinci kuşatmanın ardından Köprülüler devrinde tekrar sağlanan kısmi istikrarın sonrasında sadrazam olan Kara Mustafa Paşa, Macarların ve İmre Thököly’nin mücadelelerini kendisi için bir fırsat olarak görerek Viyana’ya sefer hazırlıklarına başlamıştır.

I. Leopold ve Habsburg, Otuz Yıl Savaşları neticesinde ateşli silah teknolojilerini geliştirmiş, askeri tecrübe kazanmışlardır. Fakat buna rağmen Doğu’dan gelecek bir Türk kuşatmasına hiç hazır değillerdir. Bunun sebebi Batı sınırlarını meşgul eden Fransa sorunudur. Bu sebeple uzun bir zaman Vasvar Barış Antlaşması’nın sürdürülebilirliği için mücadele etmişlerdir.

1683 yılında gerçekleşen II. Viyana Kuşatması bu şartlar altında başlarken kuşatma öncesi sadrazamın ihtimal vermediği Sobieski’nin yardımının gerçekleşmesi savaşın seyrini tamamen değiştirmiştir. Kuşatmanın sonucunda 1699’da Karlofça’ya kadar sürecek uzun savaşlar askeri, ekonomik ve siyasi anlamda Osmanlı Devleti’ni büyük buhranın içine

sokmuştur. Osmanlı’daki buhran Kutsal İttifak için bir motivasyon oluşturarak kendilerini geliştirip Osmanlı üzerinde nüfuz kazanmalarına imkân sağlayacaktır.

Savaş, sebep ve sonuçlarının yanında “Türk İmajı” hususundaki tesirleri de etkilemiştir. Türk, Avrupa için endişe duyulan, korkulan ve tahmin edilemez bir toplumdur. Doğu’dan gelen, farklı gelenek ve kültürlerle sahip, stratejisi farklı bu toplumu manevi anlamda günahlarının kefareti olarak gören batı toplumu, II. Viyana Kuşatması sonrasında bu imajdan uzaklaşarak korkulan, yenilgisiz Türk imajını yavaş yavaş kırmıştır. Fakat Türk’ün tamamen olumlu bir imaj kazanması da söz konusu değildir.

“11 Eylül 1683” filmi savaşın stratejik önemine, Macar isyanına yahut bölgesel rekabete değinmeden kuşatmayı bir Hristiyan-Müslüman varoluş ölçütünde değerlendirmiştir. Filmdeki Türk imajında da dinsel öğeler ön planda olup Türkler, farklı inanışlara tahammülsüz, kaba ve saldırgan bir imajla yansıtılmıştır. Filmde tarihsel olarak Kırım Hanı Murat Giray ve Kara Mustafa Paşa’nın fikir ayrılıklarına değinilmiş, I. Leopold’un sakin ve savaşa yatkın olmayan mizacı açıkça belli edilmiştir. Ayrıca ateşli silahların önemi, Türk lağımcılarının yetenekleri film içerisinde aktarılmıştır. Bunun yanı sıra aralarında siyasal kriz de olsa birçok ülkenin konu Türkler olunca bir araya gelerek Kutsal İttifak bünyesinde bir araya gelişleri de aktarılmıştır. Film bu bilgilerin ışığında kuşatmayı dinsel bir mücadele üzerinden ifade etmeye çalışmıştır.

Kaynakça

1. Araştırma-İnceleme Eserler

- ALARSLAN BURCU, “Türk İmajının Görsel Yansımaları”, Dünyada Türk İmgesi, (Ed. Özlem Kumrular), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2005.
- ÇİÇEK Kemal, “II. Viyana Kuşatması ve Avrupa’dan Dönüş (1683-1703)”, Türkler Ansiklopedisi, c. 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, ss. 746-764.
- ÇOLAK Mustafa, “XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Orta Avrupa’da Türk İmajı ve II. Viyana Kuşatması ile Kazandığı Boyut”, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Uluslararası Sempozyumu, 8-11 Haziran, Amasya, 2000, yay. haz. Zeki Dilek vd., Ankara, 2001, ss. 265-272.
- DANIŞMEND Hami İsmail, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. 3, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2011.
- DORSAY Atilla, Sinema ve Çağımız, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003.
- FAROQHİ Suraiya, Türkiye Tarihi 1603-1839, çev. Fethi Aytuna, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2016.
- GÜLTEKİN Bilgehan, “Türkiye’nin Uluslararası İmajında Yükselen Değerler ve Eğilimler”, Selçuk İletişim, c. 4, sy. 1, 2013, ss. 126-140.
- GÜRAL Ufuk, Sinema Tarihi, Detay Yayıncılık, İstanbul, 2013.

- HAMMER von Joseph, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, (Ed. Mustafa Güçlükol), c. 2, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2014.
- HEROLD Rubina Möhring, Türk Viyana, çev. Müjdat Kayayerli, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.
- İNALCIK Halil, Devlet-i ‘Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-III, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2020.
- İRİ Mustafa, “Hayali Cemaatin Hareketli Resimdeki Ha(ya)li: Ulusçuluk ve Sinema”, Sinema Araştırmaları: Kuramlar, Kavramlar, Yaklaşımlar (Ed. Murat İri), Derin Yayınları, İstanbul, 2011, ss. 287-296.
- JORGA Nicolae, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, c. 4, yay. haz. Erhan Afyoncu, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2005.
- KANTEMİR Dimitri, Osmanlı İmparatorluğu’nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi, c. 2, çev. Özdemir Çobanoğlu, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 1998.
- KOCADORU Yüksel, “1683 Sonrası Avusturya Edebiyatında Türkiye ve Türkler”, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Uluslararası Sempozyumu, 8-11 Haziran, Amasya, 2000, yay. haz. Zeki Dilek vd., Ankara, 2001, ss. 241-247.
- KRETSCHMAYR Heinrich, Viyana Kapısında Türkler, çev. Lara Nişel, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2018.
- KÜÇÜKAŞCI Sabri Mustafa, “İstanbul’daki Mukaddes Emanetler”, Antik Çağ’dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi (Ed. Coşkun Yılmaz), c. 5, İ.B.B. Kültür A.Ş., İstanbul, 2015, ss. 402-415.
- MAKAL Oğuz, Sinemada Tarihin Görüntüsü, Beykent Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2010.
- MCKAY Derek ve SCOTT M. H., Büyük Devletlerin Yükselişi 1648-1815, çev. Eşref Bengi Özbilen, Dergah Yayınları, İstanbul, 2011.
- MILLAR Simon, Viyana 1683, çev. Eşref B. Özbilen, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015.
- ÖZGÜÇ Agah, Başlangıcından Bugüne Türk Sinemasında İlkler, Yılmaz Yayınları, İstanbul, 1990.
- ÖZSÜER Esra, Türkokratia, Kronik Kitap, İstanbul, 2018.
- ÖZTAŞ Sezai., “Tarih-Sinema İlişkisi ve Sinema Filmlerinin Tarih Derslerinde Kullanımının Önemi”, Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu Bildiriler, (Ed. Mehmet Öz), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, ss. 797-807.
- ÖZTAŞ Sezai ve ÇAPRAZ Hüseyin Şevket Çağatay, “Macaristan Lise Tarih Ders Kitaplarında Türk İmajı”, Dünyada Türk İmajı, (Ed. Ahmet Şimşek), Pegem Akademi, İstanbul, 2018, ss. 361-372.
- PETRISCH Ernest, “Avusturya’nın Bakış Açısından Kara Mustafa Paşa”, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Uluslararası Sempozyumu, 8-11 Haziran, Amasya, 2000, yay. haz. Zeki Dilek vd., Ankara, 2001, ss. 91-99.
- SANDER Oral, Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918’e, İmge Kitabevi, Ankara, 2003.
- SCOGNAMILLO Giovanni, Batı Sinemasında Türkiye ve Türkler, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1996.
- TURAN Şerafettin, Türkiye-İtalya İlişkileri I: Selçuklular’dan Bizans’ın Sona Erişine, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.

TEKSOY Rekin, Sinema Tarihi, c. 1, Oğlak Yayıncılık, İstanbul, 2009.

UZUNÇARŞILI Hakkı İsmail, Osmanlı Tarihi, c. 4, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001.

YERDELEN Karagöz Betül, “Uluslararası İlişkilerde İmaj Kavramı ve Batı Nostaljisinde Bir Aksaklık Olarak Türk İmajı”, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, c. 35, s. 35, 2017, ss. 43-63.

YUM Şule, (2002). Mehter Musikisi. Antik Dekor Dergisi, sy. 69, 2002, ss. 102-108.

ZINKEISEN Wilhelm Johann, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, çev. Nilüfer Epçeli, c. 5, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2011.

2. İnternet Siteleri

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI, Kur'an-ı Kerim Tefsiri, <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/M%C3%A2ide-suresi/759/90-91-ayet-tefsiri>, (Erişim Tarihi: 20.01.2023).

TÜRK DİL KURUMU, “İmaj” Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 21.06.2022).